

1. Introducció

Amb el Barroc iniciem el que es coneix com a període de la pràctica comú. (El compositor nord-americà Walter Piston (1894-1976) va encunyar el 1941 el terme període de la pràctica comuna per referir-se a l'època de major esplendor en la història de la música acadèmica o «música clàssica»). Abasta uns tres-cents anys, des d'aproximadament 1600-1900, i recorre els períodes Barroc, Classicisme i Romanticisme. Els compositors més destacats van ser Antonio Vivaldi, Georg Friedrich Händel, Johann Sebastian Bach, Joseph Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig van Beethoven, Franz Schubert i molts altres més que encara avui s'interpreten amb freqüència.

La música barroca és un estil musical europeu que abasta tot el segle XVII i la primera meitat del XVIII. Durant aquest període s'estabilitzà l'afinació dels instruments, la notació, s'aniran preferint els modes major i menor sobre els antics modes eclesiàstics i es tendirà a una consciència més vertical de la música, l'harmonia, originant així l'estil tonal.

Musicalment, en una primera etapa (1600-1650) de la música barroca la melodia es féu preponderant, originant l'anomenada monodia acompanyada, i nasqueren el drama per música, o òpera primitiva, i l'oratori. Posteriorment, es cultivà també la suite, altres modalitats d'òpera com el bel canto i les passions, la sonata i el concert.

A la següent etapa, anomenada Barroc mitjà (1650-1700), hi predominava l'òpera i la cantata.

L'última etapa anomenada Barroc tardà (1700-1750), es caracteritzava pel predomini de la música instrumental sobre la música vocal. També era l'època del concert i d'obres més llargues quant a dimensió.

Al llarg de tot el període l'expressió prevalgué sobre la forma. Són distintius del Barroc:

- la riquesa d'ornamentació,
- la tendència a les variacions tant en el camp vocal com en l'instrumental,
- l'aplicació de la tècnica del baix continu,
- l'aparició de noves formes organístiques.

Origen del terme

El terme barroc es va prendre de l'arquitectura, on designava alguna cosa «retorçat», una construcció «pesada, elaborada, embolicada» (sent el terme original un reintegracionisme que descrivia una perla deformada o joia falsa). Al segle XVIII es va usar en sentit pejoratiu per descriure les característiques del gènere musical del segle anterior, que es considerava «tosc, estrany, aspre i antiquat».

Interpretació barroca

En la música barroca hi havia dues maneres bàsiques d'enllaçar dues notes:

Legato (lligat)

Staccato (colpejat)

Els teòrics i compositors barrocs aconsellen interpretar els valors llargs staccato i els curts legato.

En els manuscrits del segle XVII i primera meitat del segle XVIII les indicacions de matís, fraseig i articulació són escasses. Això és perquè els intèrprets de l'època eren sovint compositors i coneixien les normes d'interpretació pels tractats i per la transmissió oral. A més, la improvisació era un aspecte important, sobretot en la música de teclat. Cada intèrpret podia variar l'obra original segons el seu gust personal.

2. Periodització

El Barroc primerenc (1580-1630)

Des de les últimes dècades del segle XVI es va iniciar la dissolució de l'antic estil polifònic renaixentista, caracteritzat per una textura polifònica imitativa homogènia. Dos van ser les novetats principals:

La policoralitat, típica de la música religiosa de l'escola veneciana (Giovanni Gabrieli), consistent en l'alternança entre diversos grups vocals o instrumentals situats en diverses ubicacions (cori spezzati, típics de la Basílica de Sant Marcos). Una evolució natural de la policoralitat va ser l'estil concertant, en el qual es contrasten instruments contra veus (com els concertis ecclesiastici), o solistes contra el conjunt general.

La monodia acompanyada, en la qual una sola veu aguda concentra tot l'interès musical. El seu acompanyament instrumental s'escriu de forma taquigràfica com a baix continu. La Camerata Florentina va ser decisiva en la difusió d'aquesta monodia acompanyada, el seu objectiu del qual era posar a la música com a servei de la paraula, finalment va cristal·litzar en l'òpera; per això els interessava imitar l'antiga monodia hel·lènica amb acompanyament de khitara: Vincenzo Galilei, pare de l'astrònom Galileu, va escriure en 1581 un tractat contra el gènere musical polifònic neerlandès sota el títol *Dialogo della Musica Antica i della Moderna*. Els seus nous gèneres musicals recitatiu, expressiu i representatiu utilitzaven a més noves llibertats en dissonàncies i modulacions.

En aquest context artístic apareix la figura del cremonès Claudio Monteverdi. Maestro del *stile antico* (aplicat al polifònic gènere madrigal) i del *stile moderno* (la monodia acompanyada), donaria forma a aquesta recentment creada òpera. En paral·lel a ella es va desenvolupar l'oratori, religiós, gràcies a la influència de Felipe Neri.

El Barroc mitjà (1630-1680)

L'èxit internacional de la música italiana en general i de l'òpera en particular va expandir per tota Europa (Alemanya, Àustria, Anglaterra, Espanya...) els recursos de la monodia i de l'estil concertant. Mentrestant, a Itàlia autors com Cesti, Francesco Cavalli i Luigi Rossi suavitzaven la duresa de l'estil monòdic original per desenvolupar l'òpera belcantista, en la qual se separaven ja clarament recitatius i àries. La nova òpera va passar de ser un

espectacle aristocràtic a entreteniment de les capes altes de la classe mitjana, gràcies a la lliure compra d'entrades en els teatres napolitans i venecians. L'òpera francesa (sota diversos noms) va començar el seu enlairament en la cort de Luis XIV, en el mateix temps i lloc en què la família Hotteterre desenvolupava els nous instruments de fusta barrocs (oboè, fagot, flautes travessera i de bec...) i en què es fixava la suite instrumental francesa.

En el nord d'Itàlia (Mòdena, Venècia i, sobretot, l'escola bolonyesa) la música instrumental estableixen les bases de la tonalitat i de les formes del Barroc tardà. Autors com Legrenzi, Cazzati, Alessandro Stradella o Vitali converteixen la vella canzona en la nova sonata en trio, d'acusat caràcter virtuós i contrapuntístic.

El Barroc tardà (1680 i 1730)

El Barroc tardà se situa aproximadament entre 1680 i 1730. Una vegada més és Itàlia el país que va marcar les tendències innovadores, entre els trets més notables estan:

La plena adopció de les fórmules tonals, a partir de l'escola bolonyesa (Torelli) i més tard Corelli: cadències freqüents i molt clares com a marc formal, progressions amb moviment de cinquenes, cadenes de retards, acords paral·lels de sisena ...

L'extensió de l'estil de concert, aplicat a l'òpera i a la música instrumental: ús de ritornelos, contrastos entre tutti i sol, baixos de gran empenta rítmic, passatges en uníson, homofonia governada pel baix continu ...

L'enorme influència de Corelli va portar l'estil italià a tot Europa. A França va desplaçar fins i tot a la fortíssima tradició musical local originada a Lully, no sense grans resistències (fins a la tardana *querella dels bufons*), i a Anglaterra van ser directament els seus deixebles, com Francesco Geminiani, els autors més influents. Autors alemanys de primer nivell com Bach, Telemann i Händel estudiar i imitar l'estil italià.

Els compositors barrocs la música dels quals està actualment més difosa pertanyen a la generació nascuda al voltant de 1685: Antonio Vivaldi a Itàlia, Georg Friedrich Händel a Anglaterra, Johann Sebastian Bach i Georg Philipp Telemann a Alemanya, Jean Philippe Rameau a França i Domenico Scarlatti, espanyol d'adopció.

La transició al Classicisme (1730-1750)

A finals del Barroc hi ha diverses tendències estètiques: *l'estil galant francès* des de 1730, el desenvolupament a Itàlia de l'òpera buffa, la sonata i la simfonia, i *l'estil sentimental (Empfindsamer Stil) alemany*, ells conformen una mena de preclassicisme. Carl Philipp Emanuel Bach (1714-1788), un dels fills de Johann Sebastian, és considerat el pare de la sonata clàssica.

3. Formes i gèneres

L'emancipació de la música instrumental respecte de la vocal condueix a una clara separació entre gèneres instrumentals i gèneres vocals. La música instrumental va aconseguir aviat la seva maduresa amb la creació de formes com la sonata, el concert i la suite, de gran transcendència posterior.

Els gèneres vocals eren dividits ja en l'època entre teatrals i religiosos: entre els primers hi ha la gran creació del Barroc musical, l'òpera, mentre els religiosos s'adscriuen formes noves com l'oratori i la cantata, al costat d'antigues com el motet i la missa.

4. Música instrumental

El Barroc va conèixer la transformació dels instruments renaixentistes cap a models dinàmicament més flexibles i va veure aparèixer l'orquestra en el sentit modern del terme. Nascuda durant el segle XVI en ambients populars, la família del violí (violins, violes, violoncels) va aconseguir el seu grau màxim de perfecció constructiva al XVII, fins al punt que llavors van quedar fixats els models que, en el fonamental, han estat reproduïts durant els tres-cents anys següents, gràcies a la tasca de famílies d'artesans com els Stradivari i els Amati. Paral·lelament a ella va sobreviure a ple rendiment la fabricació de violes de gamba, extingides però cap al final del període. Els instruments de fusta van ser radicalment transformats per la família Hotteterre a la cort francesa de Versalles, apareixent llavors l'oboè, el fagot i la flauta travessera barroca. D'altra banda, se segueixen utilitzant instruments d'altres èpoques com el sacabutx, la trompeta i la trompa, tots dos sense pistons.

La música instrumental, que en l'època anterior va donar el primer indici en la música acadèmica, va tenir un auge sense precedents als segles XVII i XVIII, per primera vegada en la història, la música vocal i instrumental estaven en plena igualtat. Hi va haver una gran expansió en formes musicals, tècniques, intèrprets i compositors, que posseïen ja un profund coneixement de la tècnica dels instruments, al servei d'una forta expressió emocional: són típics testimonis com el de François Ragueneau sobre el violinista Arcangelo Corelli qui, quan tocava en públic, "perdia el domini de si mateix".

Formes solístiques: preludis, tocatas, fantasies i fugues

Els preludis, fantasies o tocatas són peces per a un instrument solista (generalment de teclat) de caràcter improvisació, com a tals, solen ser rapsòdiques, carregades d'ornamentació, de forma i compàs poc definits i de textura variable 3. Aquestes peces improvisatòries solien anar seguides d'una fuga (a 2, 3, 4 o 5 veus): forma derivada de l'antic *ricercare*, en ella una breu melodia anomenada *subjecte* és presentada inicialment en cadascuna de les veus i desenvolupada després en contrapunt imitatiu.

Sonata

Igual que la paraula cantata designa una composició per a cant solista i baix continu, la paraula sonata designa en el Barroc una composició per ser "sonada", és a dir, per a un o

dos instruments (sonata a solo o sonata en trio, respectivament) més l'habitual baix continu. La combinació més habitual incloïa violí, flauta travessera o oboè per a la o les veus superiors, més violoncel i un instrument d'acords (orgue, clau, arpa, llaüt ...) per al continu: la seva textura mostra la polarització de veus típica del barroc. Derivada de la canzona del Barroc primerenc, la sonata solia dividir-se en tres o quatre moviments de caràcter i tempo contrastants: típica és la seqüència Llarg - Allegro - Adagio - Allegro.⁴

Les sonates destinades a l'església (sonate da chiesa) solien consistir en moviments de forma lliure, que incloïen algun fugat entre els ràpids. Les destinades a les sales civils (sonata de camera) incloïen moviments de dansa bipartits, a la manera de la suite. Entre els més cèlebres autors de sonates estan Corelli, Vivaldi i Bach. A mitjans de segle XVIII la paraula sonata va designar també obres per tecla, com ara les més de cinc-centes sonates per clau de Domenico Scarlatti.

El concerto grosso

Va ser només a la fi del XVII quan es va consolidar el concepte d'orquestra, com a conjunt en el qual diversos instruments de corda interpreten a l'uníson una mateixa línia melòdica, de manera que una música escrita a tres o quatre veus (això és, en partitura de tres o quatre pentagrames) podia ser interpretada per un conjunt de fins a quinze o vint músics. Va néixer així la possibilitat d'alternar passatges per a la massa orquestral completa (tutti o concerto grosso) amb altres per als solistes del conjunt (concertino, habitualment format per dos violins i un violoncel). A les obres així escrites se'ls va anomenar *concerti grossi*.

Després de la seva primera aparició a l'escola de Bolonya, els concerti grossi van ser difosos per tot Europa gràcies a les publicacions d'Arcangelo Corelli, consistents inicialment en meres sonates en trio en què cada passatge era repetit pel tutti després de ser tocat pel concertino, les parts solístiques van guanyar en sofisticació i dificultat tècnica fins a diferenciar temàticament i musicalment de les parts orquestrals: va néixer així el concert solista virtuós en tres moviments (típicament Allegro - Adagio - Presto), fixat per Vivaldi i que va traspasar èpoques musicals al punt d'estar encara vigent com a forma musical. Importants centres del gènere instrumental concertant van ser Mòdena, Bolonya i Venècia.

La Suite

Una suite és una successió de moviments o peces de dansa que s'interpreten seguides (en francès, suite). La seva seqüència mínima clàssica incloïa:

Allemande: dansa alemanya de compàs quaternari i tempo moderat.

Courante: moviment que generalment és una mica més ràpid que l'anterior, de compàs ternari i freqüents hemiòlies.

Sarabanda: dansa lenta de compàs ternari que accentua característicament el seu segon pols, d'origen espanyol.

Giga: dansa ràpida en diversos compassos de subdivisió ternària, d'origen irlandès.

A les que es podia afegir una obertura inicial més altres danses després de la giga, triades lliurement, com ara:

Minuet: de compàs ternari semblant al del vals. La suite sol contenir dos minuets aparellats.

Rondó: petita peça basada en la repetició d'un tema (A), amb intrusions (B, C, D, etc.) .

De caràcter aristocràtic, vigorós rítmicament i molt sofisticat en l'aspecte melòdic, la suite va sorgir dels *ballets de cour* de la cort francesa de Versalles i va acabar infiltrant-se en tota la música instrumental francesa, alemanya i fins i tot italiana, tant per a instruments solistes (clave, llaüt) com per a grups de cambra o conjunt orquestral. La seva transformació en música de cambra va estilitzar les seves peces a partir del caràcter ballable.

5. Música vocal

A principis del segle XVI sorgeixen el tipus de cantant sotmès de nen a una castració per conservar la seva veu aguda anomenada *castrati*.

L'òpera

Els corrents humanistes, en particular la *Camerata Florentina*, buscaven ja a finals del XVI una posada al dia de l'antic teatre grec, basant-se però en formes musicals recents, com el drama litúrgic, el drama pastoral, les comèdies madrigalesques amb figures de la *commedia dell'arte* i els intermezzi teatrals. Els successius experiments en què la música vocal es combinava amb danses i escenes teatrals parlades forjar finalment un espectacle musicalment continuat, en què aquestes escenes parlades eren substituïdes per recitatius: havia nascut l'òpera. Entre les primeres conservades s'expliquen la *Dafne* de Jacopo Peri, el tema va ser significativament pres de *Les metamorfosis d'Ovidi*, i *Eurídice*, també de Jacopo Peri de la qual només es conserven alguns fragments. Però va ser Monteverdi amb el seu *Orfeo* (1607) qui va consolidar la forma.

L'evolució posterior i la seva fusió amb altres formes músic - teatrals acabar convertint a l'òpera barroca en una representació teatral íntegrament musicada en què se succeeixen nombres de quatre tipus:

Recitatius, en els quals els cantants fan avançar els diàlegs de l'obra dramàtica en un cant sil·làbic tot just acompanyat pel baix continu.

Àries, veritable nucli musical de l'òpera. Són números solístics lírics i molt elaborats, sovint virtuosos, al servei del lluïment del cantant i del pur delit musical (i tot a costa del decurs teatral, aquí suspès). Cap al final del període es va imposar la forma ABA, anomenada ària da capo.

Números instrumentals executats per l'orquestra des del fossat, com la simfonia inicial i, sobretot, les danses ballades en escena.

Cors, generalment a quatre veus, a imitació dels cors del teatre grec.

L'òpera es va imposar com el gran espectacle de l'època a tot Europa: a més de tot Itàlia, es van representar regularment en llocs com Viena, Londres, Hamburg, Dresden, Hannover, Munic i París. Amb la notable excepció de França, l'italià va seguir sent l'idioma dels llibrets, i la temàtica gairebé sempre mitològica: era l'anomenada òpera seria, espai pel triomf dels compositors amb pretensions d'èxit del Barroc.

Paral·lelament van aparèixer gèneres músic - teatrals més populars, en llengua vernacle, amb personatges contemporanis (sovint de classe baixa), trames de vegades humorístiques i passatges parlats en lloc de recitatius. Aquests espectacles s'introduïen bé a manera d'intermedi entre els actes de l'òpera seriosa o bé com a obres independents; rebre diversos noms a cada país: singspiel (Alemanya), sarsuela (Espanya), opera buffa i intermezzi (Itàlia), opéra - comique (França), etc.

L'oratori

Musicalment gairebé idèntic a l'òpera (encara que amb més èmfasi en els cors), solia tenir una temàtica religiosa i no era escenificat (és a dir, era executat a la manera de les actuals "versions de concert"). A diferència de l'òpera, gairebé sempre en italià, els oratoris solien escriure en llengua vernacle. El més famós exemple és El Messies de Händel.

Un cas particular d'oratori, representat en les esglésies protestants de l'època, era la Passió, obra de llarga durada que relatava, en recitatiu, el text evangèlic de la Passió de Jesucrist, amb àries i corals inserits. La Passió segons sant Mateu de Bach és la seva més il·lustre exemple.

La cantata

L'assumpció de la monodia, el recitatiu i l'estil concertant per la música d'església va donar lloc a una nova forma musical, la cantata, obra d'ús litúrgic que intercalava simfonies instrumentals, recitatius, àries i cors. La composició i execució de noves cantates religioses en llengua vernacle era part de les obligacions quotidianes dels músics dels països luterans, cas de Bach a Leipzig: allí va compondre més de dues-centes.

Es van escriure també cantates profanes, espècie de miniòperes de cambra, habitualment formades per la seqüència Recitatiu - Ària - Recitatiu - Ària. Sovint tenen un caràcter avantguardista per estar dirigides a una audiència selecta i culta. Encara Alessandro Scarlatti va ser el més prolífic autor del gènere, són no obstant això més conegudes la Cantata del cafè de Bach o les compostes per Händel, en italià, durant la seva estada a Roma.

El motet

El motet és una forma musical ja marginal en el Barroc. La denominació es reserva per a certes composicions religioses corals escrites a diverses veus iguals, freqüentment en un estil obsolet. Al segle XVII va mantenir certa vigència a Alemanya i Itàlia, i al XVIII encara s'emprava de vegades la paraula per designar algunes cantates d'estil concertant.

6. Compositors

La immensa majoria dels compositors de l'època barroca treballaven al servei de mecenes pertanyents a l'alta aristocràcia o l'alt clergat: reis, prínceps alemanys, cardenals, arquebisbes o institucions religioses de possibles (com catedrals o convents notables). Solien completar els seus ingressos amb l'edició i venda de les seves pròpies obres impreses. En tots els casos eren intèrprets que tocaven i dirigien les seves pròpies obres, compostes en general per a les funcions indicades pel seu patró: litúrgia, música de cambra, música cerimonial, etc.

Itàlia

Giovanni Gabrieli (1555-1612) és el principal exponent del Barroc primerenc: la seva música conté ja els estils essencials de la nova època estètica. Claudio Monteverdi (1567-1643) és el primer gran compositor del Barroc; inaugurar el nou gènere operístic a Itàlia i Europa. Girolamo Frescobaldi (1578-1643) va tenir gran importància en el desenvolupament de la música per a teclat, en particular per les seves Toccate per a clave i els seus canzone per a orgue. A mitjan segle sobresurt Giovanni Legrenzi (1626-1690).

Arcangelo Corelli (1658-1711), Giuseppe Torelli i Alessandro Scarlatti (1660-1725) dominen l'escena nacional de la segona meitat del segle XVII fins a principis del segle XVIII. Ja en la primera meitat del segle XVIII, Antonio Vivaldi (1678-1741), Tomaso Albinoni (1671-1751), Domenico Scarlatti (1685-1757) i Giuseppe Tartini (1692-1770) representen el cim i l'ocàs barroc al seu país.

Alemanya

L'obra de Bach és considerada el cim de la música barroca, i la seva "Passió segons Sant Mateu" i el "Clave ben temperat" són cims de la música occidental.

El nou estil barroc va ser après a Venècia per un jove Heinrich Schütz (1585-1672), el més influent músic en la primera meitat del segle XVII alemany. De notable importància són també Johann Hermann Schein (1586-1630), Samuel Scheidt (1587-1654) i Michael Praetorius (1571-1621), autor del tractat *Syntagma Musicum*.

A la segona meitat del segle XVII l'organista Dietrich Buxtehude (1637-1707), visitat a Lübeck en 1705 per un jove Bach, és al costat del violinista de la cort imperial vienesa Heinrich Ignaz Franz von Biber el més excel·lent autor. Destaquen així mateix els teclistes Johann Pachelbel (1653-1706) i Johann Jakob Froberger (1616-1667), al costat de Georg Muffat (1653-1704), privilegiat testimoni dels diversos estils musicals del moment. A cavall entre els segles XVII i XVIII, Johann Kuhnau (1660-1722), predecessor de Bach com Kantor a Leipzig, Johann Joseph Fux (1660-1741), Johann Caspar Ferdinand Fischer (c. 1665-1746) i Georg Böhm (1661 -1733) són els més prominents compositors.

El Barroc musical va arribar a la seva màxima maduresa i esplendor en la primera meitat del segle XVIII amb un dels compositors més importants de la música universal, Johann Sebastian Bach (1685-1750), que va esgotar totes les possibilitats de la música barroca. La seva mort marca tradicionalment el final del període.

Entre els restants autors del Barroc alemany tardà cal destacar el compositor operístic Reinhard Keiser (1674-1739), al tractadista Johann Mattheson (1681-1764, a Johann Adolph Hasse (1699-1783), Carl Heinrich Graun (1703-1759) i un jove Händel (1685-1759) - fins que en 1712 es va anar a Anglaterra - i, sobretot, a Georg Philipp Telemann (1681-1767), que marca igualment l'inici de la transició de la música barroca cap a la música clàssica de la segona meitat del segle XVIII al seu país.

Anglaterra

Les peculiars condicions històriques de l'Anglaterra del XVII van resultar en una peculiar persistència de l'estil polifònic fins ben entrat el segle. Després de la restauració de 1660, John Blow (1649-1708) i el seu alumne Henry Purcell (1659-1695) van ser els més destacats i influents autors.

A la primera meitat del segle XVIII, Georg Friedrich Händel (1685-1759), des que va arribar el 1712 al país, és el més destacat i influent autor i és considerat encara, juntament amb el seu paisà i coetani Bach, el més important compositor del barroc tardà. Després de Händel, la música anglesa viu un període d'ocàs, encara que a mitjan segle XVIII destaquen Thomas Augustine Arne (1710-1778) i William Boyce (1711-1779).

França

L'estil es consolida amb Jean - Baptiste Lully (1632-1687) un italià de naixement que introdueix l'òpera a França, sent el veritable dictador musical del segle XVII en aquest país gràcies al seu talent i a la seva posició d'influència sobre Lluís XIV. També sobresurt en el mateix segle Marc Antoine Charpentier (1640-1703), màxim rival de Lully.

Entorn del canvi de segle François Couperin (1668-1733) és el més important autor. Louis Marchand (1669-1732) és avui especialment conegut pel seu duel musical amb Bach de 1717. Jean- Philippe Rameau (1683-1764) és, juntament amb Couperin, el cim barroc nacional i el zenit de l'òpera barroca francesa a la primera meitat del segle XVIII, sent en els últims anys testimoni del canvi del Barroc al Classicisme al seu país.

Espanya

A Espanya van sobresortir Gaspar Sanz, Joan Cabanilles, Antonio de Literes, el Pare Soler, Juan Hidalgo, Sebastián Durón, José Marín, José de Nebra, Francisco Corselli, José de Torres, Jaume Facco, Joaquín García d'Antonio i Tomás de Torrejón i Velasco. En aquells dies van viure a Espanya, on van compondre la major part de les seves obres, els italians Domenico Scarlatti i Luigi Boccherini. Va ser molt important l'activitat musical durant el regnat de Ferran VI un gran amant d'aquest art. D'altra banda, l'òpera no va ser assimilada sinó fins al segle XVIII. En el seu lloc es van dur a terme les sarsueles.

En les colònies espanyoles a Amèrica també hi va haver activitat musical, principalment al Perú amb compositors -com el milanès Roque Ceruti -, Juan d'Araujo, José de Orejón i Aparicio cantants, instrumentistes. Molta d'aquesta música encara es conserva i executa.

